

A fogvatartottak munkába állításának egészségügyi kérdései

A szocialista társadalom törvényei minden magyar állampolgárra vonatkozóan előírják a munkához való jogot és kötelességet. Az igazságügy-miniszter 101/1981. számú utasításának 268. § (3) bekezdése szerint ugyanezek a jogok és kötelességek megilletik az elítéltet is.

A büntetésvégrehajtási testületnek a munkáltatás során a népgazdasági érdekek feltétlen szem előtt tartása mellett kell megteremtenie és működtetnie a teljes körű foglalkoztatás rendszerét. A munkáltatás szabályait be kell tartaniuk az elítélteknek, a szigorított őrizeteseeknek, továbbá azoknak az előzetesen letartóztatottaknak, akik saját kérelmükre végeznek munkát, vagy akiket a bíróság a nem jogerős ítélet után munkavégzésre kötelezett.

Munkáltatás három helyen folyik:

- a büntetésvégrehajtás saját vállalatainál,
- az országos, illetve megyei intézetekben és
- külső munkahelyeken.

A munkáltatás jelenlegi rendszerében a fogvatartottak nevelése szempontjából fellelhetők bizonyos hiányosságok, ellentmondások. Sok a szakképzetlen elítélt, aki nem szokott hozzá a rendszeres és folyamatos munkavégzéshez, nehezen alkalmazkodik a nagyüzemi munka követelményeihez. Ugyanakkor az üzemekben a népgazdasági érdekek jobban érvényesül, mint a nevelési célkitűzés.

Az üzemek szűk, behatárolt termelési szerkezete és profilja (például a labdarúgás, kézikötélfonás) egyfelől még a szakképzettek foglalkoztatását is korlátozza, másfelől az itt szerzett szakmai ismeret akadályos lehet a szabad életbe való visszailleszkedésnek, ha az elítélt a kitanult szakmában nem kap állást. Kevés az anyagi, erkölcsi ösztönzés, alacsony a teljesítményhez szorosan kapcsolódó jutások aránya. Ezen visszasságok ellenére a fogvatartottak teljes körű munkáltatása önérték.

A fogvatartott munkába állítása előtt a MÁB (a Munkába Állítási Bizottság) dönt arról, hogy a fogvatartottat milyen munkakörben lehet és kell foglalkoztatni.

Az intézet orvosa is MÁB-tag. Bár nem ő dönt, véleménye, melyet írásban is előterjeszthet, fontos a fogvatartott további sorsát illetően. Míg a MÁB többi tagja őrzésbiztonsági, nevelési és népgazdasági szempontok figyelembevételével ítél, addig az orvos kizárólag az egészségi állapot szem előtt tartásával határoz. Ennek természetesen az a következménye, hogy az érdekellentétek ütköztetése után viták, problémák jelentkeznek a munkaerő elosztásánál.

Egyértelmű, hogy súlyosan beteg vagy munkavégzésre képtelen elítéltet nem lehet munkára beosztani. Gondot okoz a csökkent munkaképességűek foglalkoztatása is. Az orvos ugyan javasolja, hogy az általa csökkent munkaképességűnek ítél fogvatartottat csökkentett munkaidőben kell foglalkoztatni, vagy a nehéz fi-

zikai munka végzésére alkalmatlan fogvatartott részére könnyű ülő munkát kell biztosítani. Am javaslatával sokszor megoldhatatlan helyzet elé állítja az intézet vezetését, tekintve, hogy például könnyű ülő munkára nincs az intézetben lehetőség. Ezért a fogvatartott munkanélküli lesz. (Helyileg természetesen többen megoldják a dolgot, de intézményes megoldás még nincs rá.) A zárkában elfásul, céltalanul tölti idejét, hasznosságába vetett hite megrendül, betegségtudata nő, szabadulás után pedig nehezen tud beilleszkedni a társadalomba.

Figyelembe véve azt, hogy a fogvatartottak jelentős százaléka a veszélyeztetett népejségből kerül ki, hogy előéletét rossz szociális körülmények (alkohol, erős dohányzás, alultápláltság) jellemzik, amelyek komoly károkat okoznak általános egészségi állapotában is, a munkába állítás nehézségbe ütközik. (Például az idült alkoholista, akinek máját, gyomrát, esetleg tüdejét megtámadta már az alkohol, szinte semmilyen fizikai munkára nem képes.)

Alapos és rendkívül körültekintő munkát követel az orvostól az a feladat, amelynek során ki kell szűrnie azokat a fogvatartottakat, akik megrögzött munkakerülésük folyamatosságát a börtönben sem kívánják megszakítani, akik rendkívüli leleménnyel kóros tüneteket produkálnak, illetve öncsonkítást végeznek.

A MÁB egészségügyi tagjaként az orvos a munkaköri alkalmasságra vonatkozó véleményét „nehéz fizikai munkára alkalmas”, „könnyű fizikai munkára alkalmas” és „nem alkalmas” jelöléssel, aláírással a foglalkoztatási engedély 6. rovatába írja be. Az egészségre káros munkakörben dolgozó fogvatartottat időszakosan orvosi vizsgálatban kell részesíteni. Ha ennek során egészségügyi szempontból alkalmatlannak minősül, akkor az orvosnak javasolnia kell a más munkakörbe való áthelyezést.

Hogy az elítélt megjelenjen az időszakos orvosi vizsgálaton, az alapvetően a munkáltató kötelessége. Az orvos a vizsgálat elvégzését a munkáltatási könyvben igazolja, és ugyanitt rögzíti az elítélt munkaképességében bekövetkezett változásokat is. Az intézeti orvos a beteg fogvatartottat három hónapig terjedő időre is felmentheti a munkavégzés alól. Ha a felmentést a negyedik hónapban is indokoltnak tartja, akkor a fogvatartottat egészségügyi anyagával együtt a felmentés tizenegyedik hetében fel kell küldeni a Bv. Központi Kórházba, ahol úgynevezett Felülvizsgáló Bizottság dönt az elítélt munkaképességéről. A Felülvizsgáló Bizottság elnöke a kórház igazgató főorvosa, tagjai pedig az általa kijelölt szakorvosok.

A bizottság tagjai a beteg vagy egészségében károsodott, munkaképességében csökkent fogvatartottat gondosan, lelkiismeretesen megvizsgálják, majd legjobb szakmai tudásuknak megfelelően megállapítják munkaképességének fokát, illetve a munkára való alkalmatlanságot. Szükség esetén rehabilitációs gyógykezelésre helyezik a beteget valamelyik kórházi osztályon.

Nehezíti a Felülvizsgáló Bizottság munkáját, hogy nem rendelkezik kellő ismeretekkel, információkkal az egyes intézetekben meglevő munkahelyekről és munkalehetőségekről, így amikor javaslatot tesz a munkaképességében csökkent fogvatartott foglalkoztatására, előfordul, hogy az intézet érdekével ellentétes véleményt ad. Például: ahol növénytermesztési és állattenyésztési munka folyik, amely köztudottan nehéz fizikai munka, ott az oda kerülő fogvatartott számára hiába javasol az orvos könnyű munkát.

Ezért tervezi az egészségügyi osztály a termelési és beruházási osztállyal együttműködve egy a büntetésvégrehajtási intézetek munkahelyeit és munkaköreit — megfelelő bontásban — tartalmazó összeállítás, táblázat elkészítését. Ezt a táblázatot kívánjuk a munkaegészségügy területén érdekelt orvosok rendelkezésére bocsátani, hogy munkájukat megkönnyítsük és biztosítsuk a munkahelyi és egészségügyi érdekek találkozását.

Ezzel azonban még mindig nem oldottunk meg egy alapvető problémát, amely a Felülvizsgáló Bizottság tevékenysége során jelentkezik. Számos esetben előfordul ugyanis, hogy a vizsgálatra kerülő fogvatartottal kapcsolatban semmilyen adat nincs. Nem lehet tudni, hogy az elítéltet melyik intézetbe kívánják szállítani, illetve hol kívánják foglalkoztatni. Véleményünk szerint a megoldás az igazgatási osztály, a tököli intézet igazgatási szolgálata, valamint a Felülvizsgáló Bizottság hatékony együttműködése lenne.

Mindezekén túl arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy a munkába állítás után még számos feladat van, amelyhez elengedhetetlenül fontos az intézet vezetésének és az egészségügyi szolgálatnak az összefogása. Meg kell valósítani az üzemorvosi gyógyító-megelőző ellátást, meg kell szüntetni a közegészségügyi hiányosságokat. Egészséges munkakörülményeket kell teremteni, a foglalkozási ártalmakat és betegségeket meg kell előzni; az egészségre káros munkakörülményeket lehetőleg meg kell szüntetni; a mérgező anyagok által okozható ártalmakat el kell hártani; az új technológiai folyamatokkal járó veszélyeket pedig el kell kerülni.

Úgy véljük, a fenti célok megvalósulása érdekében az egészségügyi osztálynak nemcsak a létesítmények és üzemegységek átadásáról, az új technológiai folyamatok bevezetéséről kell időben értesülnie, hanem a munkaegészségügyi változások tervéről is, hogy időben adhasson korrekt szakmai véleményt. Hatékony üzemorvosi gyógyító-megelőző ellátás csak pontos munkaegészségügyi, munkahelyi ismeretek mellett lehetséges.

Az egészségügyi szolgálat rendszeres üzemi biztonsági és egészségvédelmi szemléket szervez, hogy fel tudja deríteni a hiányosságokat és javaslatot tudjon tenni megszüntetésükre. Csak a megfelelő együttműködés, a részfeladatok precíz összehangolása vezet jó eredményre, biztosítja azt, hogy a fogvatartottak testi épységük veszélyeztetése és egészségük károsodása nélkül végezzék munkájukat.

Dr. Heylmann Katalin–Dr. Tóth Kovács János